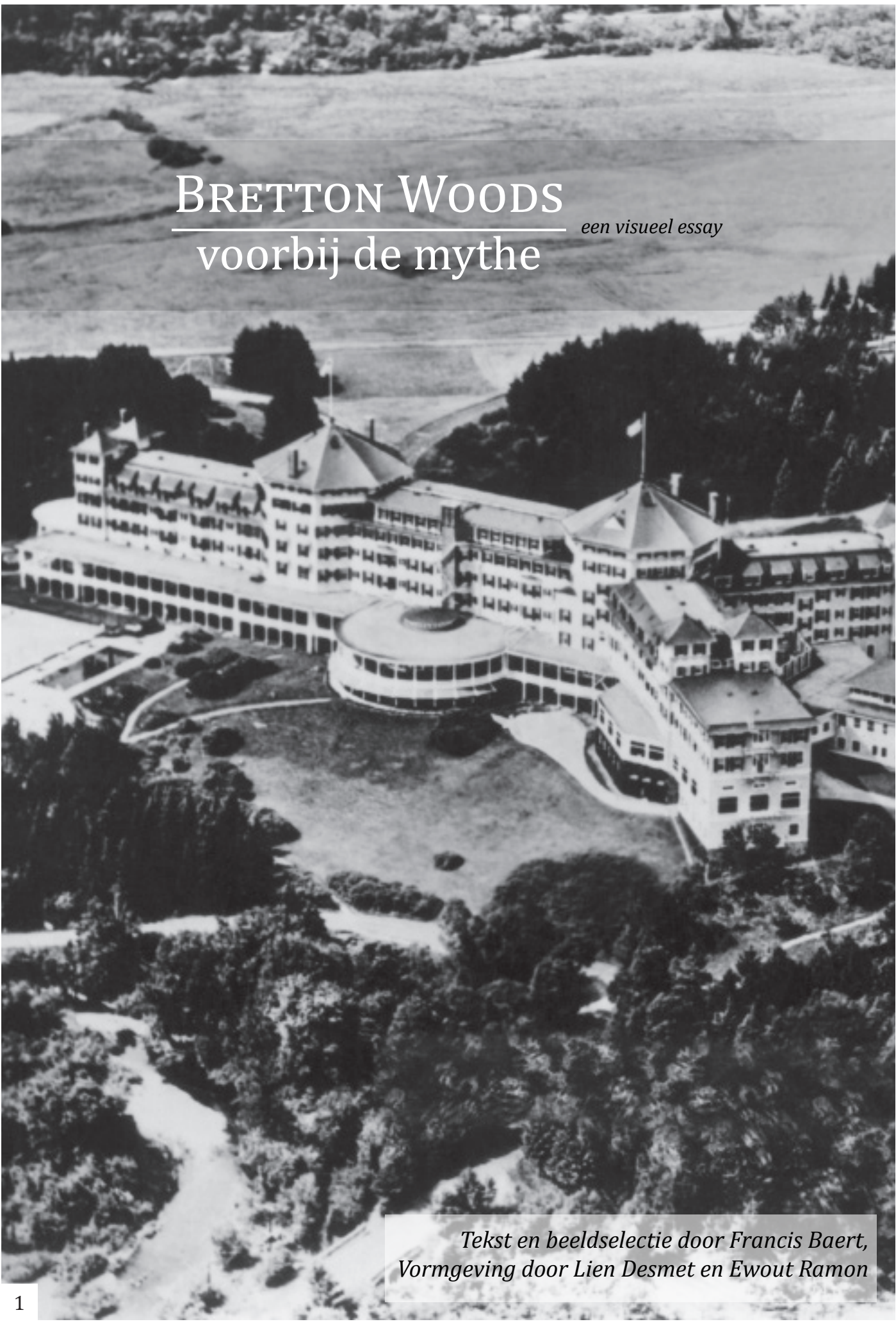

BRETTON WOODS

voorbij de mythe

een visueel essay

*Tekst en beeldselectie door Francis Baert,
Vormgeving door Lien Desmet en Ewout Ramon*

Voorbij de mythe

Tijdens het hoogtepunt van de financieel-economische crisis in 2008 riepen politieke leiders als de Britse premier Gordon Brown of de Franse president Nicolas Sarkozy op om een nieuwe Bretton Woodsconferentie in te richten. Men hoopte niet alleen een nieuw economisch evenwicht te kunnen vinden, maar ook een herziening door te voeren van de twee instellingen die tijdens deze conferentie werden opgericht: het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank.

Wat er precies gebeurd is in Bretton Woods weten slechts weinigen en ondertussen hebben verschillende mythes de realiteit vertroebeld. De mythologie rond de Bretton Woodsconferentie past goed bij de naam zelf. Bretton Woods is een gehucht dat op slechts weinig

kaarten van de Verenigde Staten terug te vinden is. Het stelt niet meer voor dan enkele gebouwen rond een treinstation, hotel en golfclub in het 763 inwoners tellende stadje Carroll in de Amerikaanse staat New Hampshire.¹

Er hangt een zweem van onduidelijkheid rond de conferentie, en dit in sterk contrast met het grote public relations event dat de onderhandelingsconferentie van San Francisco in 1945 gestalte gaf.² Dit laatste evenement betekende het startschot voor de Verenigde Naties en had als tastbaar bewijs het VN-Handvest. De geschiedenis weergegeven van Bretton Woods is minder eenduidig.

Als we velen mogen geloven, bestaat er zoiets als 'hét Bretton Woodssysteem' (en dienen we het te veranderen). Maar als men het nu over het Bretton Woodssysteem heeft, bedoelt men enkel de instellingen die werden opgericht op basis van het Bretton Woodsakkoord. Hier moeten we twee kanttekeningen bij plaatsen.

De instellingen lijken vandaag nog slechts in geringe mate op hun oorspronkelijke vorm. Of om het met een boutade te stellen: enkel de naam is behouden; inhoud en werking zijn compleet veranderd. De Wereldbankgroep zoals we deze vandaag kennen, bestaat uit de International Bank for Reconstruction and Development (IBRD, 1944), de International Finance Corporation (IFC, 1956), de International Development Association (IDA, 1960), het International Centre for the Settlement of Investment Disputes (ICSID, 1966) en de Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA, 1988). In Bretton Woods werd enkel over de IBRD onderhandeld.

Een andere, veel belangrijkere, kanttekening is dat het Bretton Woodssysteem uit veel meer bestond dan enkel de instellingen. Het gaat om de ontwikkeling van een breed internationaal regime. Binnen de politieke wetenschappen is dit een veel gebruikte term: "Een internationaal regime fungeert als een soort van bestuursmechanisme tussen soevereine staten onderling. Staten stellen hierbij gewoonlijk een aantal impliciete of expliciete principes, normen, regels en beslissingsmechanismen op die overeenstemmen met hun verwachtingen over een bepaald beleidsdomein (vertaling Lien Desmet)".³ De uitwerking van een institutioneel kader was volgens politiek econoom Benjamin Cohen slechts één van de vier grote pijlers van het Bretton Woodsregime.

Een andere belangrijke zuil was de uitwerking van een vernieuwde goudstandaard, waarbij een vaste prijs voor het goud werd vastgelegd. Internationale valuta werden hierbij gekoppeld aan de Amerikaanse dollar via een licht wijzigbaar systeem (pegged rate of par value). Om de wisselkoersstabiliteit te beschermen, dienden monetaire reserves te worden aangelegd, die mogelijke schokken zouden kunnen opvangen. Hiervoor was er nood aan bindende juridische afspraken, die speculatie tussen landen aan banden zouden leggen. Om dit in goede banen te leiden, waren onafhankelijke instellingen nodig. Al vrij snel na de onderhandelingen kwam het ganze pakket aan maatregelen op losse schroeven te staan.⁴ Het wisselkoerssysteem werkte nooit optimaal. Door de wederopbouw in Europa was er een chronisch tekort aan dollars, eind jaren '50 kwam het systeem onder druk door tekorten op de Amerikaanse handelsbalans en uiteindelijk schrapte president Nixon in 1971 de goudconvertibiliteit af om speculatie definitief tegen te gaan. De ideologische verankering van economie in politieke structuren (embedded liberalism) werd in de jaren '80 afgezworen.

Van het Bretton Woodssysteem als internationaal regime blijft dus zo goed als niks meer over. Of zoals historicus Alan Milward het verwoordde: "Als het Bretton Woodssysteem, zoals bedacht in 1944, ooit al zou hebben bestaan, dan zou het geëindigd zijn in 1947."⁵ Milward ziet het opstarten van het Marshallplan als het einde van het regime. Andere auteurs kiezen een andere datum (in de jaren '70), maar er is een grote consensus onder academici dat het Bretton Woodsregime, zoals ooit bedacht, al lang tot de prullenmand van de geschiedenis behoort.

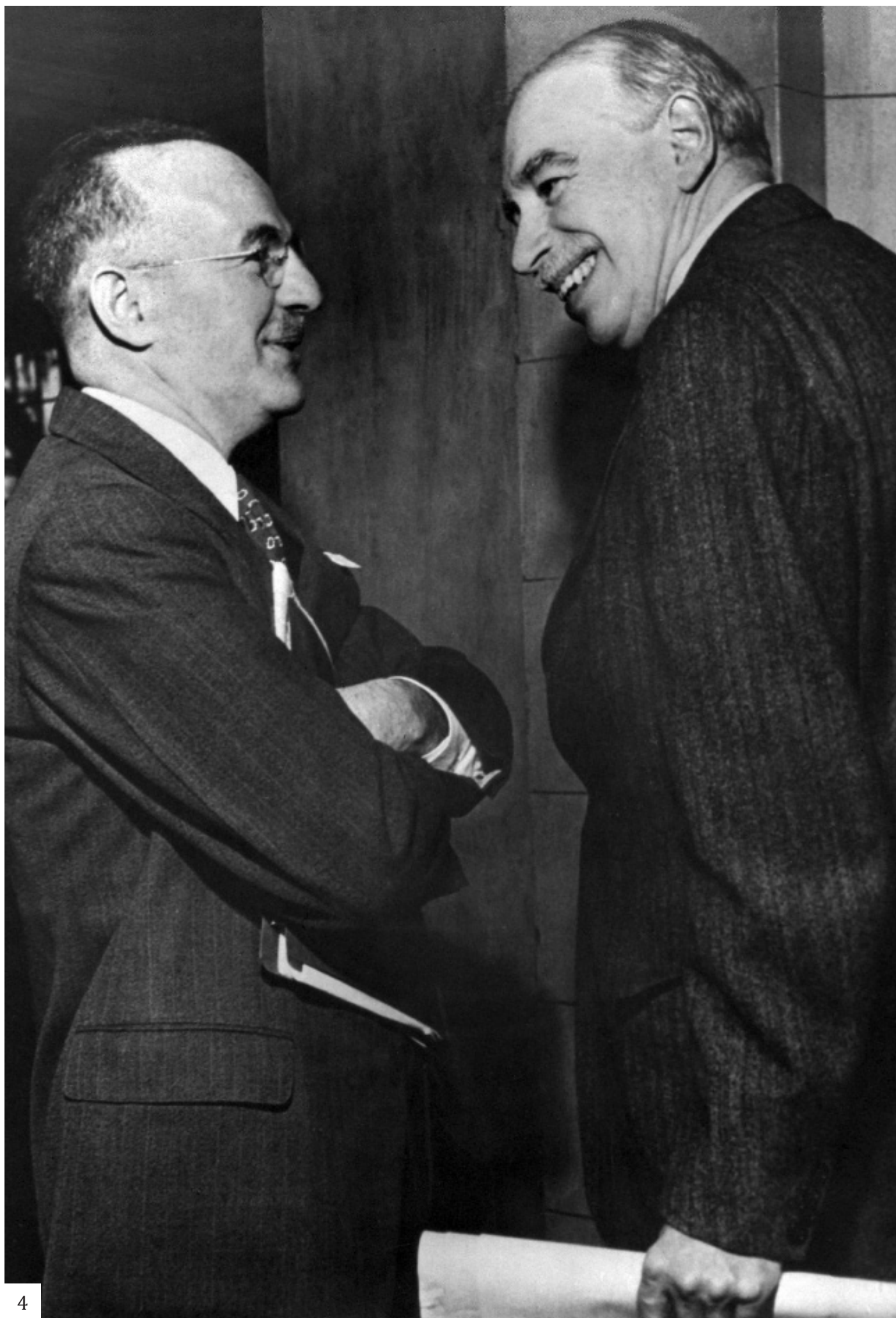
De conferentie wordt vaak voorgesteld als een uniek moment waarop uitzonderlijke en charismatische leiders hun enge nationale belangen opzijschoven om gezamenlijk een nieuwe weg te kunnen inslaan. Bretton Woods wordt dan ook vaak als een big bang moment voorgesteld, maar niets is minder waar. Aan de conferentie ging immers meer dan twee jaar intensieve planning vooraf.⁶ Ingrediënten voor het succes waren tevens het gewijzigd en het succesvol buitenlands beleid van president Franklin D. Roosevelt (foto 3) ten opzichte van Latijns-Amerika.⁷ Roosevelt probeerde overigens in die jaren ook om een Inter-American Bank op te richten, maar dit mislukte. Uiteindelijk zag de Inter-American Development Bank het levenslicht in 1959.

van 16 landen samen om de onderhandelingen van de volgende maand voor te bereiden. Tot die landen behoorden: Australië, België, Brazilië, Canada, Chili, China, Cuba, de Filipijnen, Frankrijk, Griekenland, India, Nederland, de Sovjet-Unie, Tsjecho-Slowakije, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten.

Ten slotte wordt het belang van ontwikkelings-samenwerking serieus miskend. Onderhandelaars waren niet enkel bezig met de wederopbouw van Europa of met wisselkoersen, maar ook ontwikkeling stond bovenaan de agenda. Dit was zeer tegen de zin van Keynes, die in zijn visie botste met de Amerikanen, die immers veel belang hechtten aan dit agendapunt.⁹

Bretton Woods wordt vaak clichématig voorgesteld als een Anglo-Amerikaanse krachtmeting die gereduceerd wordt tot een intellectueel steekspel tussen de Brit John Maynard Keynes en de Amerikaan Harry Dexter White (foto 4).⁸ De geschiedenis van de conferentie en wat we erover weten is vooral vanuit een Angelsaksisch standpunt beschreven. De Chinese inbreng wordt al te vaak over het hoofd gezien. China beschikte na de Amerikanen over de grootste delegatie. De toenmalige Chinese heersers zagen Bretton Woods immers als een vehikel om Sun Yat-sens' ideeëngoed, zoals vormgegeven in zijn *International Development of China*, in de praktijk om te zetten. Daarnaast waren nog meer dan 40 andere landen vertegenwoordigd. Net voor de onderhandelingen van juli kwam eind juni in Atlantic City een inner circle

De onderhandelingen

Ver weg in de bergen van New Hampshire kwamen een zevenhonderdtal mensen samen. Tot de delegatieleden behoorden niet de staatsmannen en de grote tenoren van de internationale diplomatie, maar bankieren, professoren economie, ministers van Financiën en technocraten. De conferentie, officieel de United Nations Monetary and Financial Conference vond plaats van 1 tot 22 juli 1944. De oorlog woedde nog in volle hevigheid en vele regeringen leefden in ballingschap buiten hun eigen door nazi-Duitsland bezette land. Als locatie werd geselecteerd voor het Mount Washington hotel (foto 1). Het hotel was ooit gebouwd door de excentrieke steenkoolmagnaat Joseph Stickney. Hij liet 250 Italiaanse werklui overschepen om in de White Mountains van New Hampshire dit luxehotel neer te poten. In de hoogdagen van het hotel huurden de rijken der aarde, zoals de familie Rockefeller, een ganse vleugel om zo de hete New Yorkse zomers te ontvluchten. In een tijd vóór de airconditioning was het zeker geen overbodige luxe om koelere oorden op te zoeken. Net voor de opening van het hotel waren nog zeven mensen in New York door de hitte bezweken.¹⁰ De weersomstandigheden brachten ook de onderhandelaars naar deze plek. Keynes had reeds jaren hartproblemen en na de onderhandelingen voor de Lend-Lease Act tijdens een hete, desastreuze julimaand in Washington, had hij de Amerikanen uitdrukkelijk om een koelere onderhandelingsplek gevraagd.¹¹ De oorspronkelijke eigenaar was gestorven en het hotel stond reeds enkele jaren leeg. Het nieuwe management van het 234 kamers tellende hotel had slechts één maand de tijd om de komst van de hoge gasten voor te bereiden. Het hotel was opgebouwd als een soort mini-dorp dat zelfvoorzienend was: het had zijn eigen door kolen aangedreven energievoorziening die nog door Thomas Edison zelf was geïnstalleerd, daarnaast waren er ook twee cinemazalen, een schoonheidssalon, bowlingbaan, kapsalon, zwembad, tennisvelden en zelfs paardenstallen aanwezig.¹² Elke avond werden copieuze banketten gehouden bereid door de voormalige Franse chef van de koning van Siam. Zo'n 685 mensen namen deel aan de conferentie (in groot contrast met de 10.000 in San Francisco¹³): 419 delegatieleden uit 44 landen, 10 waarnemers, 164 mensen van het Secretariaat en 92 journalisten¹⁴. Dit leidde meteen tot een drukte van jewelste in het hotel. Journalisten zwierven door de gangen en klampten tijdens de pauze en na de onderhandelingsessies de delegatieleden aan. Keynes had bijvoorbeeld nooit rust en werd constant door mensen benaderd en geraadpleegd, al was het soms enkel maar om een glimp op te vangen van

deze veelgeprezen econoom. Heel wat landen hadden slechts één of twee delegatieleden gestuurd. De grote delegaties waren die van het gastland met 71 leden en China met 53 leden (beide landen samen waren dus goed voor bijna een derde van alle delegatieleden). Heel wat deelnemers uit Europa namen samen de Queen Mary vanuit het Verenigd Koninkrijk naar New York. Aan boord bevonden zich niet alleen delegatieleden, maar ook een eerste grote groep Duitse krijgsgevangenen.

Aan het hoofd van de Chinese delegatie stond K'ung Hsiang-hsi (H.H. Kung, of 'Daddy Kung', Chinese naam: Kong Xiangxi) die zich zeer bewust was van zijn rol om goodwill te creëren bij de Amerikanen en zo China meer in het Westerse kamp te krijgen. Zelf was hij opgeleid aan het Oberlin College en Yale-universiteit en sprak hij vloeiend Engels. Maar ondanks het belang van China op de conferentie, was het China van Daddy Kung niet het China van vandaag. In ruimere zin zou men kunnen stellen dat de BRIC-landen sterk hebben gewogen op de onderhandelingen, maar dat deze 'vergeten geschiedenis' niks afdoet aan de huidige internationale politieke situatie. Deze landen lijken helemaal niet meer op hun voorgangers van 1944. Maar het plaatst wel vraagtekens bij de postkoloniale kritiek die vaak stelt dat Bretton Woods een Westers onderonsje was.

De Belgische delegatie bestond uit 11 leden die werden uitgestuurd door de Belgische regering in ballingschap: minister van Financiën Camille Gutt, gewezen premier en minister van Staat Georges Theunis (foto 5), diplomaat Hervé de Gruben, bankier en industrieel René Boël, diplomaat Joseph Nisot, ULB-professor economie Boris Serge "Ben" Chlepner en diplomaat Ernest de Selliers de Moranville. Met Boël, Gutt en Theunis had België belangrijke vertegenwoordigers van de financieel-politieke macht in België. Zij konden steunen op een lange staat van dienst en beschikten over uitgebreide netwerken in binnen- en buitenland. Francine Decq, Madeleine Leibkind, Helene Van Gelder en Ann Yurow reisden mee als ondersteunend personeel. Opvallende namen in andere delegaties waren Pierre Mendès France (foto 6), groot socialistisch boegbeeld van het naoorlogse Frankrijk en de Nederlander Johan Willem "Wim" Beyen die het economisch buitenlands beleid van Nederland in de jaren '40 en '50 vorm zou geven. Mendès France was vooral bezorgd over de plannen van België, Luxemburg en Nederland met het oog op de oprichting van de Benelux. Frankrijk was bevreesd dat dit het gewicht van deze landen te groot zou maken. Delegatieleider van het

Verenigd Koninkrijk was John Maynard Keynes, één van de meest tot de verbeelding sprekende economen van de twintigste eeuw. Zijn vrouw, de Russische ballerina Lydia Lopokova, vergezelde haar man tijdens deze reis. Mevrouw Keynes beschikte over een kamer boven deze van de Amerikaanse delegatieleider Henry Morgenthau, en toenmalig minister van Financiën (foto 7). Ze oefende geregeld haar ballerinabewegingen, wat de piekerende Morgenthau uit zijn slaap hield.¹⁵ Tot de Amerikaanse delegatie behoorde o.a. ook nog Dean Acheson, die later minister van Buitenlandse Zaken werd. Onder de tien waarnemers bevonden zich twee vertegenwoordigers van Denemarken en vertegenwoordigers van de Volkenbond, de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO), de Interim-commissie voor Voedsel en Landbouw, voorloper van de Voedsel- en Landbouworganisatie (FAO) en de United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA). Vooral de ILO was goed vertegenwoordigd met de toenmalige directeur-generaal Edward Phelan en juridisch adviseur Wilfred Jenks die dezelfde hoge functie later ook zou uitoefenen. Verantwoordelijk voor het Secretariaat van de conferentie waren secretaris-generaal Warren H. Kelchner en zijn rechterhand, de legendarische professor internationaal recht Philip Caryl Jessup.

De voertaal was Engels. Dit zorgde echter voor de nodige problemen. Pierre Mendès France was, in tegenstelling tot de meeste Russische delegatieleden die het Engels nauwelijks machtig waren, de taal machtig en keuvelde in uitstekend Engels met leden van andere delegaties, maar tijdens de officiële gedeeltes hield hij zich krampachtig vast aan het Frans. De conferentie werkte met plenaire vergaderingen, drie commissies en acht comités. Commissie I behandelde de oprichting van het IMF en werd voorgezeten door Harry Dexter White, Commissie II de IBRD met als voorzitter Keynes en Commissie III de 'andere middelen van internationale financiële samenwerking', voorgezeten door de Mexicaan Eduardo Suárez (zie werkschema). De meeste mensen kennen White en Keynes, maar wie was Eduardo Suárez? Hij was tussen 1935 en 1946 minister van Financiën van zijn land en later nog ambassadeur in het Verenigd Koninkrijk. Volgens sommigen werd hij ook genoemd om Meyer op te volgen als tweede hoofd van de Wereldbank. Suárez legde tijdens de onderhandelingen veel nadruk op de introductie van zilver naast goud in het monetair systeem.

Werkschema

Commissie I: IMF

Harry Dexter White, VS

Doeleinden, beleidsmaatregelen en quota van het Fonds

Tingfu F. Tsiang, China

Taken van het Fonds

N.A. Maletín, Sovjet-Unie

Organisatie en management van het Fonds

Arthur de Souza Costa, Brazilië

Vorm en status van het Fonds

Manuel B. Llosa, Peru

Commissie II: IBRD

John Maynard Keynes, VK

Doeleinden, beleidsmaatregelen en quota van de Bank

J.W. Beyen, Nederland

Taken van de Bank

E.I. Montoulieu, Cuba

Organisatie en management van de Bank

Miguel López Pumarejo, Colombia

Vorm en status van de Bank

Chintaman D. Deshmukh, India

Commissie III

Andere vormen van internationale financiële samenwerking

Eduardo Suárez, Mexico

9

10

11

12

Na de conferentie

Na de conferentie trok Keynes nog naar Canada en begonnen White en Morgenthau aan een campagne om de Amerikaanse banken, pers en politiek achter het akkoord te krijgen. De oorlog was nog steeds in volle gang, maar de geallieerden leken steeds meer aan de winnende hand te zijn. Op 12 april 1945 stierf Roosevelt onverwacht. Voor de op til zijnde onderhandelingen over de oprichtingsconferentie van de Verenigde Naties in San Francisco had dit weinig gevolgen. Voor de nog lopende onderhandelingen over Bretton Woods echter wel. White en Morgenthau werden door de nieuwe president Truman op een zijspoor gezet, maar nog belangrijker was dat de relaties tussen het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten ver onder het vriespunt raakten. Churchill verloor de verkiezingen in die periode van Attlee. De nieuwe regering wenste een onafhankelijker koers te varen, maar vooral over de laatste fase van de Lend—Lease Act liep het helemaal mis. Ditmaal wensten de Amerikanen geen duimbreed toe te geven aan de Britten die door de langer dan voorzien durende oorlog opnieuw bijkomende leningen moesten aangaan. Deze laatste lening werd slechts afbetaald op 29 december 2006! De onderhandelingen om het systeem in de praktijk te brengen, vonden uiteindelijk plaats in maart 1946 in het General Oglethorpe hotel, Wilmington Island in Savannah, Georgia (foto 14). Intussen was de oorlog

voorbij, maar de kiemen van de Koude Oorlog waren meer dan zichtbaar. George Kennan had zijn befaamde Long Telegram, het meest bekende en invloedrijke anti-communistisch Amerikaanse pamflet, in februari naar Truman gestuurd. Waar in 1944 nog moeite werd gedaan om iedereen achter het akkoord te scharen, wensten de Amerikanen nu vooral hun suprematie door te drukken. Ratificatie door de oorspronkelijke ondertekenaars diende te gebeuren vóór 31 december 1945. Slechts 30 landen slaagden hierin. Nog een aantal volgden in 1946 maar verschillende landen die aanwezig waren op de conferentie sloten pas veel later aan bij het IMF en de IBRD: Australië in 1947, Haïti in 1953, Nieuw-Zeeland in 1961, Liberia in 1962 en Rusland pas in 1992. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de 'voormalige vijanden': Italië in 1947 en West-Duitsland en Japan in 1952. Keynes haalde in Savannah verschillende malen bakzeil. Keynes wenste White als hoofd van het IMF. Hoewel de voorkeur van de Amerikanen naar het IMF ging, werd door de controverse rond White, het voorzitterschap weggegeven aan de Europeanen. White werd van spionage voor de Russen beschuldigd. De Belgische delegatieleider Camille Gutt werd zo uiteindelijk de eerste directeur-generaal (foto 15).

Als troostprijs ging de Bank uiteindelijk naar de Amerikanen. De ironie van de geschiedenis wil dat het tot nog toe vooral Frankrijk geweest is dat het hoofd van het IMF mocht bezorgen. Zowat 40 van de 70 jaar dat het IMF bestaat, zit een fransman/française op de voorzittersstoel. Andere Belgen die in de eerste jaren een rol van betekenis speelden, waren de Belgische executive director van het IMF Ernest de Selliers de Moranville en het hoofd van de juridische afdeling André van Campenhout (foto 16). Op de trein van Savannah naar Washington kreeg Keynes een hartaanval. Na zijn aankomst in Londen, ging hij naar zijn huis in Tilton Essex, kreeg hij opnieuw een hartaanval, en deze keer werd het hem fataal.

Op 25 juni 1946 ging de IBRD van start met een personeelsbezetting van 26 mensen, 12 executive directors en 38 lidstaten. Een eerste lening werd uitgeschreven aan Frankrijk in oktober 1946. De eerste voorzitter was Eugene Meyer (foto 17). Hij nam reeds ontslag na zes maanden. Hij was een bankier en eigenaar van de Washington Post. Zijn ontslag leidde tot een moeilijke eerste jaar. Hij werd opgevolgd door John J. McCloy. Een maand na het ontslag van Meyer, overleed Harold Smith, de vice-president, onverwacht. Hierdoor was de Wereldbank stuurloos geworden in de

precaire opstartfase. De Belg Hubert Ansiaux (foto 18) begon in 1946 te werken voor de Bank, om daarna de Nationale Bank van België te leiden van 1957 tot 1971.

Het voorbeeld van Bretton Woods toont nog maar eens aan dat archiefonderzoek en grondig historisch onderzoek van vitaal belang zijn. Al te vaak wordt gespeculeerd over de intenties van actoren zonder deze te staven met het nodige bronnenmateriaal. Van de conferentie zelf bestaat er weinig fotomateriaal. De foto's die circuleren zijn vaak verschillende versies van eenzelfde foto. Onze selectie is hoofdzakelijk gebaseerd op foto's van het IMF, die publiek ter beschikking gesteld werden. Voor wie graag meer foto's wenst te bekijken, verwijzen we naar de beeldbank van het Amerikaanse J. Paul Getty museum in Los Angeles. Dit museum beschikt over de foto's die de beroemde persfotograaf Alfred Eisenstaedt (beroemd van de iconische foto van een matroos die een verpleegster kust tijdens de bevrijding) maakte van de conferentie voor het magazine Life. Wegens de rechten op deze unieke foto's, konden we ze voor Wereldbeeld helaas niet gebruiken.¹⁶

15

16

17

18

19

Biografie

Francis Baert is als onderzoeker verbonden aan het United Nations University Institute on Comparative Regional Integration Studies (UNU-CRIS) in Brugge en aan de Universiteit Gent.

Lien Desmet was Communication Intern voor UNU-CRIS tussen januari en juni 2015.

Ewout Ramon is als projectonderzoeker verbonden aan UNU-CRIS.

Deze tekst werd geschreven en gelay-out in de zomer van 2015 toen de drie medewerkers nog verbonden waren aan UNU-CRIS.

Met dank aan Pascale Vantorre en Lien Jaques voor het nalezen van de tekst.

Copyright

Foto 1-4, 6-16, 18 (Creative Commons, Flickr), foto 5 (Wikipedia/Nationaal Archief), foto 17 (Wikipedia/Library of Congress), foto 19 (The World Bank Group/Archives).

Noten

- 1 Wie gebruik maakt van online kaarten zoals Google Maps krijgt wel melding van Bretton Woods.
- 2 Baert, F. en Desmet, L. 62 nachten in de opera. De geboorte van de Verenigde Naties, een visueel essay, Wereldbeeld, 2015, 39(2), pp. 51-69.
- 3 Benjamin Cohen, Bretton Woods system. In: R.J. Barry Jones (ed.), Routledge Encyclopedia of International Political Economy (London: Routledge, 2002).
- 4 Elk monetair regime bijt zijn tanden stuk op het Mundell-Fleming trillemma waarbij vaste wisselkoersen, vrije kapitaalmobiliteit en een onafhankelijk monetair beleid nooit alle drie samen kunnen voorkomen. Er kan maximaal voor twee beleidsopties gekozen worden.
- 5 Milward, A.S. The Reconstruction of Western Europe 1945-1951 (London: Routledge, 1984), p. 34.
- 6 Voor details, zie Van Dormael, A. Bretton Woods: Birth of a monetary system (London en Basingstoke: The Macmillan Press, 1978).
- 7 Helleiner, E. Forgotten Foundations of Bretton Woods: International Development and the Making of the Postwar Order (Ithaca: Cornell University Press, 2014).
- 8 Steil, B. The Battle of Bretton Woods (Princeton: Princeton University Press, 2013).
- 9 Helleiner, E. Forgotten Foundations of Bretton Woods: International Development and the Making of the Postwar Order (Ithaca: Cornell University Press, 2014). Helleiner, E., Rauchway, E. en Schuler, K. What have we learned about Bretton Woods from recent research, Center for Financial Stability, 2 september 2014.
- 10 Conway, E. The Summit (London: Little Brown, 2014), p. 5.
- 11 Een Amerikaanse wet op basis waarvan materiële hulp werd geboden aan geallieerde landen tijdens de Tweede Wereldoorlog.
- 12 Van Dormael, A. Bretton Woods: Birth of a monetary system (London en Basingstoke: The Macmillan Press, 1978). De studie van de Vlaming Armand Van Dormael gelde lange tijd als één van de eerste en meest gedetailleerde studies over de Bretton Woodsconferentie (naast het werk van Richard Gardner uit 1956, Richard N. Gardner, Sterling-Dollar Diplomacy: Anglo-American Collaboration in the Reconstruction of Multilateral Trade (Oxford: Clarendon Press, 1956). Van Dormael, jurist en werkzaam voor een Amerikaans bedrijf in Duitsland ging op pensioen in 1975 en begon aan een opmerkelijke tweede carrière als publicist. Dit resulteerde in zes boeken, waaronder het boek over Bretton Woods dat bijzonder veel bijval kende en geroemd werd in heel wat toonaangevende vaktijdschriften en magazines als The Economist, Choice en de New York Review of Books. Charles P. Kindleberger, één van de belangrijkste Amerikaanse politieke economen schreef een lovende recensie over dit boek in het vakblad The Journal of Economic History. Armand Van Dormael is 99 jaar en is nog steeds in leven (telefoongesprek met Francis Baert op 10 juni 2015).
- 13 Voor meer details over de aanwezigen in San Francisco, zie Baert, F. en Desmet, L. 62 nachten in de opera. De geboorte van de Verenigde Naties, een visueel essay, Wereldbeeld, 2015, 39(2), p. 55.
- 14 Schuler, K. en Bernkopf, M. Who was at Bretton Woods? Paper in financial history, Center for Financial Stability, 1 juli 2014. De landen die deelnamen waren: Australië, België, Bolivia, Brazilië, Canada, Chili, China, Colombia, Costa Rica, Cuba, de Dominicaanse Republiek, Ecuador, Egypte, El Salvador, Ethiopië, de Filipijnen, Frankrijk, Griekenland, Guatemala, Haïti, Honduras, IJsland, India, Iran, Irak, Joegoslavië, Liberia, Luxemburg, Mexico, Nederland, Nieuw Zeeland, Nicaragua, Noorwegen, Panama, Paraguay, Peru, Polen, Tsjecho-Slowakije, Zuid-Afrika, de Sovjet-Unie, Uruguay, Venezuela, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten, en. Het ging dus bijna om dezelfde groep landen als in San Francisco. IJsland en Polen waren niet aanwezig in San Francisco. Landen die er toen wel bijwaren maar niet in Bretton Woods waren Argentinië, Libanon, Saoedi-Arabië, Syrië, Oekraïne en Wit-Rusland. Denemarken was waarnemer in Bretton Woods.
- 15 Van Dormael, A. Bretton Woods: Birth of a Monetary System (London en Basingstoke: The Macmillan Press, 1978), p. 174.
- 16 <http://www.gettyimages.be/search/2/image?excludenudity=false&family=editorial&page=1&phrase=Bretton%20Woods%201944&sort=best>